

7. WIZJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2050

Sformułowana wizja zagospodarowania przestrzennego kraju jest swoistą syntezą wynikającą z prospektywnej diagnozy stanu, wyzwań i zdefiniowanych strategicznych celów z uwzględnieniem kluczowych wartości, jakimi musi kierować się polityka przestrzenna kraju.

Zagospodarowanie przestrzenne kraju sprzyja gospodarowaniu w sposób zrównoważony z wymogami środowiska przyrodniczego i łagodzi ekstremalne skutki zmian klimatycznych. Poprzez gospodarcze, kulturowe i komunikacyjne zintegrowanie z państwami UE zapewnione jest bezpieczeństwo geopolityczne i ekonomiczne. Wykorzystujemy centralne położenie kraju w Europie dla rozwoju innowacyjnej gospodarki, włączając się w procesy tworzenia przełomowych innowacji m.in. poprzez budowanie sprawnego systemu logistycznego krajów Europy Środkowo-Wschodniej oraz połączeń Europy Północnej i Południowej. Wpisujemy się w zrównoważony ekologicznie i niskoemisyjny europejski i globalny system transportowy, a wielobiegunowy krajowy system kolejowy jest włączony w system szybkich międzynarodowych połączeń kolejowych.

Wyliminowane zostają ostatnie wąskie gardła w ciągach transeuropejskich sieci transportowych (TEN). Funkcjonują trasy Via Baltica, Rail Baltica oraz Via Carpatia. Sieć kolei szybkich przejmuje ruch lotniczy w relacjach krajowych i krótszych międzynarodowych (do 1000 km). W dalszych relacjach europejskich utrzymane jest znaczenie regionalnych portów lotniczych, zaś powiązania transkontynentalne obsługuje warszawsko-lódzki węzeł lotniczy. System transportowy dostosowany jest do wykorzystania nowych technologii i alternatywnych źródeł energii, a także do postępującej autonomizacji. Sprawny transport publiczny przeciwdziała wykluczeniu terytorialnemu. Największe obszary metropolitalne obsługiwane są szybkim transportem szynowym (metro, SKM).

System rozwoju gospodarczego, społecznego i przyrodniczego bazuje na 16 silnych metropolitalnych obszarach funkcjonalnych zapewniających wysoką rezyliencję (odporność) na zagrożenie klimatyczne, makroekonomiczne i militarne, samowystarczalnych energetycznie, tj. bazujących na odnawialnych i konkurencyjnych źródłach energii i maksymalizujących gospodarowanie w obiegu okrężnym, o silnych funkcjach agrokultury miejskiej i odpornych systemach przyrodniczych. Obszary funkcjonalne są terytorialną bazą dla zmian organizacyjnych w kierunku gospodarki obiegu zamkniętego.

Obszary metropolitalne tworzą otwartą policentryczną sieć integrującą także miasta drugiego rzędu. Przeciwdziała to nadmiernej hipertrofii Warszawy oraz zapewnia synergię i w konsekwencji wzmacnia pozycję konkurencyjną polskich miast w europejskiej przestrzeni gospodarczej. Budowa lub modernizacja regionalnych sieci transportowych, telekomunikacyjnych i energetycznych powoduje utrzymanie struktury policentrycznej także wewnątrz niektórych województw. Cyfryzacja kolejnych dziedzin gospodarki hamuje proces odpływu ludności z części miast średnich oraz z niektórych stref depopulacyjnych. Terytorialne dysproporcje rozwojowe przestają się zwiększać.

Problemy demograficzne Polski niwelowane są częściowo przez przybyłych do Polski kilku milionów migrantów zagranicznych, pochodzących zarówno z Europy Wschodniej, jak też z krajów pozaeuropejskich. Aktywna polityka migracyjna pozwala tworzyć przestrzenie przyjazne migrantom, przeciwdziałając nadmiernej koncentracji przybyszów tylko w największych metropoliach przyczyniając się do utrzymania i rozwoju policentrycznego systemu osadniczego.

Obszary funkcjonalne oferują wysokiej jakości walory środowiska zurbanizowanego oraz bogatą ofertę usług publicznych (zarówno bytowych, jak i usług wyższego rzędu). Pojawia się systemowa – terytorialna zdolność do wytwarzania i odtwarzania nowej jakości zasobów intelektualnych w formie synergicznie wytwarzanego kapitału terytorialnego. System funkcjonalno-przestrzenny obszarów metropolitalnych sprzyja tworzeniu innowacji i konkurencyjnych miejsc pracy (dla gospodarki cyfrowej). Obszary funkcjonalne są podstawą zintegrowanego rozwoju, także wokół mniejszych ośrodków, co pozwala na kontrolowanie rozpraszania zabudowy oraz pomaga w zapewnieniu dostępu do usług pożytku publicznego. Istotną rolę odgrywają transgraniczne obszary funkcjonalne ukształtowane na granicy z Niemcami, Czechami, Słowacją, Litwą i Ukrainą.

Zakończona jest podstawowa faza transformacji energetycznej. Energia wytwarzana jest prawie wyłącznie ze źródeł nieemisyjnych. Funkcjonują 2-3 elektrownie jądrowe. Sieć energetyczna jest dostosowana do obsługi rozproszonych odnawialnych źródeł energii, w tym prosumentów. Jest także dobrze zintegrowana z sieciami europejskimi, zapewniając tym samym bezpieczeństwo i niezależność energetyczną kraju.

Zahamowane zostają procesy rozlewania się urbanizacji i nastąpi regeneracja zdegradowanych terenów przemysłowych, pokolejowych oraz terenów chaotycznie zurbanizowanych wraz z przywracaniem funkcji przyrodniczych odzyskanym terenom.

Następuje uporządkowanie gospodarki wodnej, poprawia się czystość rzek, szczególnie w zakresie wskaźników biologicznych rozwijane są intensywnie programy małej i dużej retencji, a funkcja retencji w zlewniach Wisły i Odry stanie się priorytetowa. Zasoby wody wzmacniają system banków energii wodnej przyczyniając się do stabilizacji rozproszonych źródeł energii odnawialnej i rozwoju gospodarki wodorowej. Polska pokonała narastające niedobory wody przez wzrost lesistości kraju i zrównoważoną ekologicznie gospodarkę rolną.

Na obszarach rolniczych intensywnie przywracana jest retencja korytarzowa cieków rzecznych w powiązaniu z gospodarką scaleniówą gruntów, planowaniem przestrzennym oraz wycofywaniem zabudowy z terenów zalewowych. Obszary zalewowe i o potencjale retencyjnym uznane zostają za obszary narodowego interesu publicznego.

Rolnictwo i produkcja zwierzęca rozwija się w stronę rolnictwa zrównoważonego ekologicznie, zasobooszczędnego i zintegrowanego z gospodarką wodną (zlewniową) wpisującego się w gospodarkę o obiegu zamkniętym i niskoemisyjnymi kierunkami produkcji.

W wyniku realizacji programów prośrodowiskowych zwiększa się lesistość kraju do średniego poziomu europejskiego, tj. do 34% z 30,8%. System przyrodniczy wykazuje duże zdolności samoregeneracyjne. Ponadto wzmacniany jest system obszarów chro-

nionych, szczególnie w zakresie obszarów objętych ścisłą ochroną (Polska dąży do realizacji celów Strategii bioróżnorodności UE).

Bałtyk wraz z systemem portów, autostrad morskich i farmami energii wiatrowej wzmacnia bezpieczeństwo energetyczne Kraju. Następuje wzmocnienie ekosystemów Morza Bałtyckiego w wyniku inwestycji chroniących morze. Dzięki współpracy Krajów Bałtyckich zwiększa się konkurencyjność gospodarcza Polski.

Ograniczona zostaje skala składowanych odpadów niebezpiecznych, mogilniki i inne składowiska odpadów niebezpiecznych zostają zlikwidowane, a odpady zneutralizowane.

Warunkiem realizacji zarysowanej wizji jest wysoka sprawność funkcjonalna (formalnego) systemu instytucjonalnego i prawnego związanego z gospodarką przestrzenną.

8. DŁUGOTERMINOWE CELE POLITYKI PRZESTRZENNEJ KRAJU

Przedstawione powyżej współczesne problemy, wartości, wyzwania zagospodarowania przestrzennego kraju oraz sformułowana wizja pozwalają na podjęcie próby sformułowania celów polityki tego zagospodarowania. Nowe cele sformułowano na podstawie wiedzy eksperckiej Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, dostępnej literatury oraz danych o zachodzących procesach (według ich dostępności w 2022 r.). Ich ostateczny kształt wymagać będzie pogłębionych ekspertyz obejmujących poszczególne sfery zagospodarowania przestrzennego. Poniżej przywołano cele KPZK 2030 (odnosząc się do poziomu i realizacji oraz stopnia aktualności), a następnie zaproponowano dwie krótkie listy celów o charakterze: a) formalnym (działania instytucjonalne, warunkujące politykę zagospodarowania przestrzennego, 5 celów); oraz b) realnym (działania bezpośrednio kształtujące organizację przestrzenną kraju, 10 celów).

8.1. Poziom realizacji celów KPZK 2030

Obowiązujący do 2020 r. dokument strategiczny, jakim była Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030), definiował sześć celów polityki w tym zakresie. Pomimo, że w pewnym stopniu wszystkie one zachowują aktualność, to jednak poziom dotychczasowej realizacji, a także znaczenie w kontekście nowych wyzwań wydaje się być zróżnicowane. Poniżej wymieniono cele KPZK 2030, wraz z krótką oceną w kontekście stopnia ich realizacji i aktualności.